

FAKE NEWS: MELAS SKAITMENINIAME AMŽIUJE

POSITIVE DIGITAL
PARENTING

Co-funded by
the European Union

Kas yra netikros naujienos

Šiandien, socialinės žiniasklaidos plitimo dėka, kiekvienas gali tapti „naujienų leidėju“. Vienas tweetas, blogo įrašas ar „TikTok“ vaizdo įrašas per kelias valandas gali pasiekti milijonus žmonių. Nors tai suteikia žmonėms daugiau laisvės dalytis savo nuomonėmis ir patirtimi, tačiau taip pat palengvina melagingų naujienų plitimą žaibišku greičiu. Skirtingai nuo tradicinės žurnalistikos, internetinės platformos dažnai neturi redaktorių ar faktų tikrintojų, o tai reiškia, kad melaginga informacija gali plisti taip pat greitai, kaip ir tiesa, arba net greičiau.

Netikros naujienos nėra tik nekenksmingas pokštas ar juokingas memas. Jos gali turėti rimtų pasekmių realiame pasaulyje. Klaidinantys straipsniai ir manipuluojami vaizdai gali daryti įtaką rinkimams, sukelti gilius socialinius padalijimus, pakenkti reputacijai ir netgi kelti pavojų visuomenės sveikatai. Galingas pavyzdys buvo COVID-19 pandemijos metu, kai internete plito melagingi gydymo būdai ir sąmokslų teorijos. Milijonai žmonių matė ir dalijosi šia klaidinga informacija, o tai sukėlė sumaištį, baimę ir kai kuriais atvejais pavojingus sprendimus sveikatos klausimais.

Tai rodo, kad netikros naujienos nėra tik skaitmeninis nepatogumas – tai šiuolaikinis iššūkis, kuris daro įtaką visuomenės mąstymui, veiksams ir sprendimams.

KODĖL ŽMONĖS KURIA NETIKRAS NAUJIENAS?

Politinė galia ir įtaka

Daugelis melagingų naujienų yra skirtos paveikti rinkimus ar politines diskusijas. Melagingi teiginiai apie kandidatus, partijas ar vyriausybės sprendimus gali formuoti viešąją nuomonę ir netgi pakeisti balsavimo rezultatus. Melagingos naujienos kartais naudojamos kaip propagandos priemonė – skleidžiant šališką ar klaidinančią informaciją siekiama kontroliuoti žmonių mąstymą.

Pelnas ir „clickbait“

Netikrų naujienų svetainės dažnai naudoja šokiruojančius ar emocingus antraštes, kad pritrauktų dėmesį. Kiekvienas paspaudimas atneša pinigų iš reklamos. Kuo skandalingesnė istorija („Šokoladas išgydo visas ligas!“ arba „Niujorke pastebėti ateiviai“), tuo daugiau žmonių ją paspaudžia ir dalijasi, atnešdami lengvą pelną kūrėjams, net jei turinys yra visiškai melagingas.

Pramogos ar satyra

Ne visos melagingos naujienos yra sukurtos siekiant pakenkti. Satyriniai tinklalapiai ar parodijos paskyros skelbia perdėtas ar absurdiškas istorijas humoro sumetimais. Tačiau problema yra ta, kad daugelis žmonių nesupranta, jog tai satyra, ir galiausiai tiki bei dalijasi ja tarsi tai būtų tikros naujienos.

KAIP ATPAŽINTI NETIKRAS NAUJIENAS?

- Patikrinkite šaltinį – ar jis yra iš žinomo, patikimo šaltinio?
- Ieškokite autoriaus – ar rašytojas yra patikimas?
- Patikrinkite datą – senos istorijos dažnai vėl pasirodo tarsi būtų naujos.
- Patikrinkite – ar apie istoriją praneša keletas patikimų svetainių?
- Atkreipkite dėmesį į emociingą kalbą – jei ji skamba pernelyg šokiruojančiai, tai gali būti melas.
- Patikrinkite vaizdus ir vaizdo įrašus – gali padėti tokios priemonės kaip atvirkštinė vaizdų paieška.

„ATPAŽINKITE KLASTOTĘ!“ MINI ŽAIDIMAS

Žemiau pateikiami keturi antraštės. Trys iš jų yra melagingos, viena – tikra. Ar galite atspėti, kuri iš jų yra tikra?

1. Mokslininkai patvirtina, kad šokoladas gydo visų rūšių vėžį.
2. Vyriausybė pradeda naują programą kovai su klimato kaita naudojant dirbtinio intelekto priemones.
3. Niujorko prekybos centre pastebėti apsipirkinėjantys ateiviai.
4. Gerdami 20 puodelių kavos per dieną, gyvensite ilgiau.

☞ Atsakymas: Antraštė Nr. 2 yra teisinga!

Finansuojama Europos Sąjungos lėšomis. Šis kūrinys atspindi tik autoriaus nuomonę, todėl Nacionalinė agentūra ir Europos Komisija negali būti laikomos atsakingomis už jame pateiktą informaciją.